

Nove knjige

Zlatko Dukić, Tajkun, roman, Den- fas Tuzla 2006. (Roman „Tajkun“ ili pripovijest o tri vraška druga)

Još jedno prozno štivo u vidu, po obimu nevelikog romana (svega 165 stranica) pod naslovom „Tajkun“, u bogatoj spisateljskoj produkciji tuzlanskog književnika, publiciste i novinara Zlatka Dukića, duboko je zadržalo u društveno tkivo ove zemlje i na poseban, neko je već napisao „dukićevski“ način, razgrnulo našu neveselu stvarnost u svim njenim tamno-sivim tonovima i odvratnim manifestacijama jedne opće društvene iščašenosti koja nam se svakodnevno još uvijek itekako obija o glavu. Nakon iščitavanja romana i nehotice nam se učini da je sve to prepisano (reklo bi se, „skinuto“) iz dnevnih novina ili domaćih printanih ili elektronskih magazina, koji su puni „mnogih nestašluka“ sličnih „nestašlucima“ opisanim u ovoj knjizi. Što se tiče aktualnosti, dakle, nema nikakve zamjerke.

Što se, pak, tiče „mjesta radnje“, tek nakon dubljeg „zalaska u roman“ doznajemo da se „Tajkun“ „izdešavao“ u takozvanoj lokalnoj sredini – i na dobro poznatoj relaciji Arizona - Srebrenik – Hercegovina. Čak se mogu prepoznati konture nekih stvarnih likova o kojima su svojevremeno trubile novine iako se autor nije trudio na toj nekoj dokumentarnosti, koja naprosto izbija sama od sebe. On se, zapravo, više trudio i u tome,

nesumnjivo, uspio da nam „nacrti“ i predloži opći profil jednog domaćeg „junaka našeg doba“, koji se „zna snaći“, plivajući na ivici kriminala.

Zato mi se čini da je „tajkun“ suviše nezgrapno određenje za Dukićevog Čvorka, na kojeg se to određenje u cjelini odnosi. Možda je bio tek na putu da postane pravi tajkun, ali ga je u tome spriječila država (kakva-takva), koju je dušmanski pljačkao. Mogao je, eventualno, biti samo tajkun pripravnik, koji je „zglajzao“ negdje u toku priprema za polaganje pripravničkog ispita. U odnosu na mnoge koji nikad neće doći iza brave, naš je Čvorak, uistinu, samo malo ključnuo. Ili se Dukić s nama samo našalio, uvodeći nas u roman postupno, skoro didaktički i strpljivo nam, na očiglednim primjerima, pokazujući kako se postaje tajkun (u raskošnom značenju te riječi), praveći od svega jednu dosta uspjelu grotesku.

Ispisivanje vlastitog životopisa, glavni junak ove knjige doživio je onako kako to mnogi ljudi u takvoj situaciji doživljavaju: kao „svojevrsan izduvni ventil za olakšanje opterećene duše i prilično ukaljane savjesti“. Tek je, našavši se, kako Dukić kaže, u bajbokani, shvatio koliko je malen i nevažan. Pad sa velikih visina u ništavilo pokušao je preživjeti ispisujući vlastitu ispovijed, koja se u prerađenoj formi doima kao „ispovijest mangupa“.

Od glavnog skladištara u velikoj trgovač-

koj firmi svoje supruge prije rata, preko glavnog općinskog logističara tokom rata (uz neizbježan potporanj, zna se koje i kakve politike), vinuo se u visoke društvene sfere i poslije rata dogurao do uglednog lokalnog političara i biznismena. To je, dakle, tipičan obrazac, skoro kliše, mnogih egzotičnih likova ne samo iz novinske crne hronike, već političkog i kriminalnog podzemlja ove zemlje. Bogatio se kao i mnogi drugi – u standardnim šemama i po standardnoj tehnologiji: da se roba ispari u papirima, da se vještački izazove nestašica, pa da se uvali svoja naplaćkana roba itd

Sa velikim umijećem ušao je u psihu svog glavnog junaka i njegovo jadno stanje i dao izvanredan pogled na fenomen vremena u zatvoru i to iz pozicije zatvorenika, osuđenog na dugogodišnju robijanje („ah to toliko nepodnošljivo, prokleta, beskrajno vrijeme... „ (19), „Bezvremeno vrijeme“ je možda pravi izraz i određenje za jedno, vremenski dugotrajno, robijanje. Možda nije ni čudo što se u takvim prilikama ljudi mijenjaju u raznim pravcima. Nije rijetkost da neki pri tome dobiju, što bi rekao Dukić, i „pisačku želju“ kao što je to slučaj i sa našim glavnim junakom. Kad zagusti, neki spas traže pod okriljem boga i religije, a neki pod okriljem stvaralaštva i umjetnosti. U tom pogledu zanimljivi su pasaži u kojima se pokušava naći odgovor na pitanje - pisati ili ne pisati: da se ljudi pouče ili da se ljudi zabave. Originalna je i sekvenca cjenkanja oko kupovine uslova za pisanje, koje je čovjek morao debelo platiti, je li, ni za što).

U ovom romanu Dukić je primijenio postupak vođenja dvije paralelne priče: prvu koju vodi narator, dakle pisac, on sam, i drugu koju vodi ili ispisuje „glavni junak ove knjige“ pošto je prethodno odlučio „da se žali“ na svoju sudbinu, ispisujući „crno na bijelo“ sve što je - i kako je bilo. Riječ je o dvije radnje, dvije paralelne priče, koje se međusobno dodiruju i na kraju definitivno spajaju ili ulijevaju kao dvije manje u jednu veću rijeku koju vidimo samo na kraju romana jer nam je pisac ostavio na volju da sami dopunjujemo i nagađamo kako je Čvorak „odslu-

žio“ ostatak kazne zatvora, pošto je prethodno „bacio na papir“ prvi, mnogo zanimljiviji dio svoje životne priče. Na kraju romana i sam autor stupa na scenu kao još jedno „sumnjivo lice“ u čitavoj toj priči – što na svoj način otvara pitanje da li se u našim uslovima uopće isplati pisati o tako „glavobolnim“ problemima kad se u tom „šejtanskom“ poslu može lahko postati predmet zanimanja „odgovarajućih organa“ i naprosto nagrebustiti. Na kraju priče i sam pisac je osumnjičen kao saučesnik – samo zato što se usudio da piše o tim temama. Efektan je završetak romana u vidu dijaloga sa tužiocem, koji se završava konstatacijom da „ovo nije kraj priče, a ni svršetak vašeg romana“. Ostaje čitaocu da razmišlja o nastavku, što znači da „svega toga“ itekako ima još i to u zavidnim količinama. I dilema - da li je i koliko je rizično pisanje o ovoj temi, da li se, inače, dovoljno piše o ovim temama, naravno osim u crnim hronikama, pitanje je koje zaslužuje odgovor na nekim drugim mjestima. Po svemu sudeći, stiču se uslovi da se i ove teme obrađuju u nekoj umjetničkoj formi, dakle u prozi, koja će tematizirati kriminal, ali koja neće biti obični krimić. Sve u svemu, Dukić je uspješno otvorio taj proces svojim „Tajkunom“ i izložio nam čitavu paletu domaćih oblika mita i korupcije, čvrste povezanosti kriminala i visoke politike, nezakonitog poslovanja, beskrupulozne pljačke i otimačine, sebičluka i uskogrudosti, političke prostitucije, licemjerja i mnogih drugih pasjaluka kojima je zasićena društvena atmosfera u kojoj nam je suđeno da egzistiramo i bitišemo.

Čitava ta „uduplana“ (i grafički naznačena kao priča dvojice kazivača, priča sa dva nivoa), začinjena je nekim detaljima o odvratnim izopačenostima ovoga društva – dok se sudbina naših junaka pokazuje kao neka čudna društvena groteska. Taj sarkazam ilustrujemo detaljima u kojima nam pisac „na tanane“ objašnjava recept po kojem se postaje tajkun i kako uopće čovjek počinje kliziti u zonu lopovluka i kriminala. „Tako se, eto, i Čvorku čisto po inerciji, nametnulo sudbinsko, duboko filozofsko, ali i pragmatično pitanje zašto i on, kao mnogi drugi, ne

bi počeo malo više misliti o sebi, pa i nešto sebi *uštiniti*, kad se to može i kad je toliko zgodnih prilika za to... *Uštiniti* onako usput.“ (61) Definiciju korupcije našao je u onoj narodnoj „ruka ruku nije ...“ ili u hediji „u vidu sitne pažnje“.

Baveći se seciranjem naše suvremen društvene stvarnosti i razobličujući tamne strane naše savremenosti, Dukić ni ovoga puta nije mogao izbjeći onaj famozni tronožac ili tri stajne tačke na koje se oslanja zemlja zvana Bosna i Hercegovina. To bosansko trojstvo, koje se određuje kao srpsko, bošnjačko i hrvatsko i koje, zapravo, čini trokut Bosne i Hercegovine, Dukić je u svojim ranijim prozama varirao na razne načine i analizirao kao pisac iz raznih uglova gledanja. Da navedemo samo jedan primjer: njegova tri haška druga u istoimenom romanu čine upravo taj trokut Bosne i Hercegovine: Srbin, Hrvat i Bošnjak – u Hagu. U romanu „Tajkun“ vidimo jedan poslovni trokut (kako ga Dukić imenuje), ustvari jedan kriminalni trokut, kojeg ovoga puta ne čine tri haška, već, ja bih rekao, tri vraška druga (ako se vraškim poslom može nazvati sve ono što su činili naši junaci, novopečeni poslovni ljudi, tajkuni, koji su se obogatili na kriminalu, dolazeći iz sva tri ugla tog famoznog trougla: srpskog, bošnjačkog i hrvatskog). U tom poslovnom trouglu (gotovo kao u bračnom) „u čijem jednom uglu je bio on, Čvorak, u drugom u svojim Grudama Bartol, a u trećem u Bijeljini njihov partner i sve više prijatelj, Srbijanac Gojko, koji je, na vrijeme, inače onomad uspješno potprasio pete, vješto umakavši pred mobilizacijom...“ (70) Različita nacionalna pripadnost nije smetala da lopovi uspostave saradnju na svim poljima, za njih nije bilo nikakvih prepreka, a ni skrupula. I u ovom slučaju potvrdila se davno poznata istina: da kriminalci nemaju ni naciju, ni stranku, ni državu i – konačno da bez ikakvih problema uspostavljaju prisnu saradnju na ovim prostorima.

Pola godine poslije rata tri naša savremena biznis musketara, sveli su svoj zajednički „bilans stanja i bilans uspjeha“ i zadovoljni zaključili da mogu biti na bijelom, „po-

bjedničkom konju“ (73) Time nam je autor nedvosmisleno, na svoj način predočio ko su ustvari bili pobjednici u ratu u kojem nije oficijelnog pobjednika jer su, kako kaže, „prema nametnutom stavu međunarodnih mudrosera, svi bili gubitnici, svi manje ili više otpatili“ (73) Bolno zvuči istina da su stvarni gubitnici tog rata, zapravo, svi oni koji su izgubili nekog svog bližnjeg ili dali dio svog tijela i zdravlja za ovu zemlju, dok su se „snalažljivi“ beskrupulozno bogatili.

Politika i politički procesi nakon pada, kako kaže, morskog komunizma“ omiljena je tema Dukićevih romana. U Romanu „Tajkun“ Dukić se bavi najružnijom stranom toga zanata, ako u njemu uopće ima nešto lijepo. Izvrgava ruglu politiku kao zanat, a od njenih protagonista pravi vrlo uspjele karikature, podsjećajući čitaoca na glavne motive koji privlače ljude u politiku u ovom vremenu. Politikom se, dakle, bave oni koji ništa drugo i ne znaju raditi, oni koji od nekog ili nečeg bježe (makar i od svoje žene) ili oni koji u to idu iz čistog računa.

U pogledu jezika i stila, ovaj roman se bitno ne razlikuje od do sada objavljenih Dukićevih romana. On suvereno vodi radnju romana, vrlo uspješno prelama tok priče iz jednog u drugi vremenski period, u ovom slučaju uvodi još jednog naratora, te tako pravi priču u priči, jednako uspješno slaže dijaloge i crta svoje likove, što bi se reklo „u prirodnoj veličini“, kao da ih vadi neposredno iz života kao malo naherene tipove koje često susrećemo na ulici, u kafani ili o njima čitamo u novinama. Isto tako, vrlo uspješno pravi prelome svoje rečenice, umećući u njeno tkivo ne samo drugu rečenicu, već ponegdje čak i malu pričicu, što, naravno pojačava efekat u njegovom kazivanju, dočarava bolje određenu situaciju ili pojavu koju opisuje.

Što se tiče leksike, i u ovom romanu Dukić se služio posebnim žargonom, šatrovačkim izkazima, počesto simbolima ulice, efektno ih uplićući u svoju rečenicu ili sintagmu. Ako na primjer za svog junaka koji odlazi u zatvor kaže da je na sigurnom stanu i hrani kod države (strana 6), za zatvor upotrebljava odnekud poznati nam izraz „bajbo-

kana“, za iskaz osumnjičenog pred istražnim organima kaže „istreslo ga iz gaća“, za praznu priču „lelemudanje“ itd. Originalni izrazi, redosljed riječi kojim opisuje određene situacije u romanu („... jer se njegov cimer, ni u snu nije želio upustiti u stanje u kome bi umukao“ (22), dakle, „upustiti se u stanje...“ Početak naše opće katastrofe bio je, po Dukiću, onda „kad se to višestranačje nalazilo u pelenama i kad se, vrlo brzo, uspjelo poprilično unerediti.“ (37)

Tajkun“ zasigurno spada u kategoriju najboljih prozih štiva koje je Dukić do sada objavio.

Nije lahko uopštavati ocjene izuzetno obimnog književnog opusa Zlatka Dukića. Koliko znam, tim se poslom do sada još niko nije ozbiljnije pozabavio. Neke usputne rasprave o tome koliko je Zlatko Dukić književnik, a koliko novinar, koliko su njegovi romani književno-umjetnička štiva, a koliko dobro uspjele obimnije novinske reportaže ne doprinose realnoj valorizaciji njegovog djela. Jedno je ipak nesporno: ovaj pisac, na svoj originalan, što ne reći dukićevski, način, tako duboko zasijeca u naše bolesno društveno tkivo i tako neumoljivo „razgrće“ našu izopačenu društvenu stvarnost da budući historičari, zasigurno neće morati tražiti bolju književno-umjetničku ilustraciju za društveno-historijske procese koje zovemo „vrijeme tranzicije“ od tog obimnog i respektabilnog književnog opusa, u kojem značajno mjesto ima i posljednji Dukićev roman pod naslovom „Tajkun“.

OMER HAMZIĆ

Nijaz Omer(ović), Čekajući Mesiha - traktat o zavjeri (esejistika), Kulturna zajednica Bošnjaka „Preporod“, Gračanica, 2006.

Akademski slikar Nijaz Omerović već nekoliko decenija djeluje kao umjetnik-slikar, pisac (član udruženja pisaca Bosne i Hercegovine) i istaknuti kulturni i društveni radnik. Posljednjih godina pojavljuje se i kao istraživač-publicista. Kao svestrani i već afirmirani stvaralac iz Gračanice, ovoga puta čitalač-

koj publici ponudio je jedno zanimljivo djelo. Radi se o knjizi pod nazivom „Čekajući Mesiha“, sa podnaslovom „Traktat o zavjeri“. To je prva knjiga planirane trilogije koja obrađuje položaj čovjeka između dobra i zla kao dvije nepomirljive suprotnosti univerzuma. Druga knjiga, koja je već u štampi, govori o đavolu, a treća obrađuje temu pakla.

Ovaj autor pripada grupi istraživača koji sveopću historiju čovječanstva, pa i naše Bosne i Hercegovine, posmatraju sa aspekta tzv. alternativne historiografije. U ovoj knjizi tematizira zavjeru kao pokretača fundamentalnih procesa u svjetskoj povijesti – od kabale i Templara do Protokola Sionskih mudraca, od masonerije do 11. septembra.

Knjiga ima 160 stranica i već je doživjela nekoliko novih izdanja, što samo po sebi govori o interesu koji je izazvala kod čitalačke publike.

Iz naslova pojedinih poglavlja zorno vidi detaljnija tematika ove knjige. Radi se o sljedećim: „Tajna društva“, „Lice i naličje dolara“, „Sotonistički manifest“, „U službi zla“, „Izrael“, „Krst i kama“, „Srbija i Izrael“, „Genije spletke“, „Američki faust“, „11 septembar - dan koji je promijenio svijet“, „Dedžal“ i „Zavjera“.

Na kraju knjige autor je naveo zanimljivu bibliografiju najznačajnijih filozofskih, historijskih i publicističkih radova i knjiga, koje su mu poslužile kao osnova za donošenje vlastitih sudova o složenim problemima prošlosti, sadašnjosti i budućnosti ljudske civilizacije na zemlji.

RUSMIR DJEDOVIĆ

Grupa autora, Veliki vakifi Bosne – zbornik radova, Bosanska zajednica kulture „Preporod“, Općinsko društvo Tuzla, 2006.

Zbornik radova koji su prezentirani u okviru Ciklusa tribina «Veliki vakifi Bosne» u organizaciji Bosanske zajednice kulture «Preporod», Općinsko društvo Tuzla čini sadržaje ove nevelike publikacije pod istomimenim naslovom. Publikacija je štampana uz Godišnjak Općinskog društva «Prepo-

rod» Tuzla za 2005. godinu i u našoj javnosti prošla dosta nezapaženo iako donosi vrijedne radove 6 autora, od kojih su neki već afirmisani kao istraživači sa područja kulturne historije Bosne i Hercegovine. To su: prof. Jasna Hadžisehimović („Svrha imetka u islamu“, „Stanje vakufa u Bosni i Hercegovini“, „Ferhat-paša Sokolović - Ferhadija u Banjaluci“), mr. Kemal Bašić („Gazi Husrev-beg – život i djelo“, „Ferhat-paša Sokolović, život i djelo“, prof. Midhat Spahić („Vakufnama Tahirahanume Tuzlić), Ismail Hadžiahmetović („Prve muslimanske ustanove za zbrinjavanje učenika u Bosni i Hercegovini“, Azra Arnaut („O Adem-agi Mešiću bosanskom vakifu“) i Rusmir Djedović („Dopri-

nos Tur Ali-bega i njegovih potomaka u urbanom i teritorijalnom razvoju Tuzle“, „Vakufi u Tuzli od 16. do 20. stoljeća“).

Radovi koji su objavljeni u ovoj knjizi samo su dotakli jedno veliko područje iz naše bosansko-hercegovačke historiografije koje još uvijek nedovoljno poznajemo i koje još uvijek nije istraženo u onoj mjeri u kojoj to zaslužuje. Istina, do sada su objavljeni brojni radovi o vakufima, ali su pisani uglavnom sa šerijatsko-pravnog aspekta. Spomenimo. Od značajnijih radova o vakufima u našoj historiografiji, spomenimo studiju Muhameda Begovića „Vakufi u Jugoslaviji“ (izdanje: SANU, posebno izdanje, 361, Beograd, 1963.), zatim radove dr. Adema Handžića „O formiranju nekih gradskih naselja u Bosni u 16. vijeku - uloga države i vakufa, Prilozi za orijentalnu filologiju, XXV,

Sarajevo 1985. godine i „Vakuf kao nosilac određenih državnih i društvenih funkcija u Osmanskom carstvu“, Anali Gazi Husrev-begove biblioteke, knjiga 9-10., Sarajevo, 1983. godine), te poseban simpozij pod nazivom „Institucija vakufa i njegova uloga u vjerskom i kulturnom životu“, koji je održan u povodu 450-te godišnjice Gazi Husrev-begovog vakufa (radovi sa simpozija objavljeni su u Časopisu „Anali Gazi Husrev-begove biblioteke“, knjiga 9. i 10., Sarajevo 1983.).

Istina u posljednje vrijeme u našoj periodici, listovima i časopisima, pojavilo se dosta vrijednih radova o vakufima i vakifima, koji tek otvaraju ovu veliku temu Bosne i Hercegovine i njene historiografije. Među njima ja bih spomenuo vrijedan istraživački napor i vrlo kvalitetan rad profesora Edina Šakovića, pod naslovom „Gračanički vakufi, njihov

značaj i uloga“ (objavljen u Časopisu „Gračan- nički glasnik“, broj 17, Gračanica, 2004.).

Međutim, o mnogim našim vakufima i njihovim vakifima mi još uvijek malo znamo zato što je o tome malo pisano i što je čitavo to područje nedovoljno proučeno, nedovoljno, naspram značaja i uloge vakufa kako u materijalnom tako i u duhovnom razvitku gotovo svakog bosanskog grada, svake čaršije, pa i Bosne i Hercegovine kao cjeline. To je na najbolji način izrazio naš poznati historičar dr. Adem Handžić, koji je u jednom od svojih radova doslovno napisao da je ovdje kod nas uloga vakufa bila toliko značajna da se razvitak bilo kojeg grada u Bosni Hercegovini »ne može odvojeno posmatrati od istorije i uloge vakufa«. Ovu svojevrsnu poruku za sve naše mlade istraživače i historičare koju Handžić obrazlaže činjenicom da su «vakufski objekti razne namjene sa značajnom arhitekturom, u kojima je bio skoncentrisan cijeli vjerskoprosvjjetni, kulturni i privredni život» činili urbane kosture svih gradova, dok je profana stambena arhitektura u odnosu na monumentalne vakufske objekte bila vrlo skromna.“ Dokazi za ovu tvrdnju našeg velikog historičara mogu se naći, gotovo u svim gradovima, većim i manjim naseljima širom Bosne i Hercegovine.

Stoga pri svakom promišljanju o našim vakufima i vakifima, velikim i poznatim, malim i manje poznatim, moramo imati u vidu da je vakuf kao institucija bio temelj društveno-ekonomskog i duhovnog razvoja BiH u posljednjih 500-600 godina, to jest od prihvatanja Islama na ovim prostorima pa sve do današnjeg dana, da je u pojedinim periodima doživljavao pravi procvat, a u pojedinim devastaciju i prijetnju uništenjem. Kao institucija, dakle, vakuf je duboko ukorijenjen u duhovni i društveni život muslimanskog naroda u BiH, zapravo vakuf je dijelio sudbinu ove zemlje od šesnaestog stoljeća do danas.

Polazeći od te činjenice, svaki istraživački napor, svaka objavljena činjenica, svaki novi dokument, vakufnama, od velikog je značaja za potpunije rasvjetljavanje i shvatanje suštine te velike teme u našoj historiografiji.

Zato je i ova publikacija, bez obzira na njene neke manjkavosti, određene neujednačenosti tekstova, te još neke sitnije tehničke i druge nedostatke, vrlo vrijedan doprinos ukupnom istraživačkom naporu i rasvjetljavanju suštine i značaja institucije vakufa u Bosni i Hercegovini.

OMER HAMZIĆ

Ramiz Brkić, Stjepan Polje, „Planjaj“, Tešanj 2006.(Knjiga o „mom rodnom mjestu“)

Autor se odlučio da obradi naselja Stjepan Polje, pa je o njemu donio podatke koje je mogao naći u literaturi. Kad se rukopis nađe u rukama čitaoca, odmah će uočiti da je autor imao namjeru da, donoseći podatke o geografskom položaju, broju stanovnika, klimi, hidrografiji, predstavi ovo naselje na geografskoj karti Bosne i Hercegovine. Nije se upuštao u detaljnije analize, nego tek toliko koliko je potrebno prosječnom čitaocu.

Potom je iznio podatke iz duge historije Bosne i Hercegovine, od prahistorije do savremenog doba držeći se utvrđene hronologije. Riječ je o sažetom pregledu historijskih odsjeka u kojima je nastalo i razvijalo se Stjepan Polje. Nema sumnje u to da je autor učinio veliki napor da prikupi ove podatke i da ih poreda kako bi se dobila uvjerljiva priča. Trudio se da ponekad govori jezikom dokumenta, kao naprimjer na strani 74 kako bi „odslikao stanje u Bosni i Hercegovini prije okupacije“, kad je donio izvode iz nekih dokumenata.

Posebno su dobro obrađeni dijelovi pod naslovom *Stjepan Polje danas, Radio klub Stjepan Polje, Školstvo, Tvorci duhovnog blaga...*

...Ova knjiga o Stjepan Polju svjedoči o prošlosti i o sadašnjosti, a ima poruke i za budućnost. Svi oni koji odluče da ispričaju istoriju jednog naselja, o kojem nije bila napisana nijedna knjiga, znaju koliko je teško pisati zgodopis od početka. Autor je to znao, ali je on i bio najbolje upućen u događaje koji se sada zbivaju ili su se dogodili za autorovog života, a ono što su drugi zabilježili o Stje-

pan Polju je iščeprkao i doveo u vezu, te sročio u jednu zanimljivu priču... (iz recenzije)

PROF. DR. GALIB ŠLJIVO

Vehid Gunić (priređivač), Najbolje sevdalinke, „Bosnia ars“, Tuzla 2006.

Sakupljački rad Vehida Gunića nije proistekao iz osviještene znanstvene preokupiranosti, ovom poslu je prilazio svojim unutarnjim emotivnim imperativom, samorodnom duhovnom sklonošću koja se u njemu razvijala od najranije dobi, utjecajem i sredine u kojoj se formirao i porodičnog okruženja u kojem je rastao i opće društvene klime u kojoj se sevdalinka njegovala. Tom svojom nadahnutošću je nadsvodio i svoje osnovno zanimanje, zanimanje novinarstvom, za koje je bio takođe izuzetno predisponiran, pa je na predratnoj Sarajevskoj televiziji formulirao emisiju pod nazivom „Meraklije“ čime je ono što je godinama nosio u svojoj duši kao immanentno osjećanje preveo u više stanje zagovora, izdvajajući sevdalinku iz ustaljenog protoka jedne uravnilovke sa drugim aspektima lirskog i pjevačko-interpretativnog postupka. Ovakav zagovor naišao je na živi odjek u javnosti, dokazujući da arsenal njegovih vrijednosti nije iscrpljen i da je sam postupak još uvijek produktivan, čime se posebno osmišljavao poduhvat na koji se i Vehid Gunić odlučio. Dakako, ustrajnost za ovakav poduhvat motivirana je i tragičnim događajima koji su uslijedili i u kojem su ogromnom stradanju bili izloženi pripadnici njegovog naroda, upravo oni koji su i stvarali sevdalinku, koji su, zapravo, u svome duhu njegovali i održavali onu moćnu amalgamaciju duhovnih vrijednosti Orijenta i one unutarnje podatnosti tim vrijednostima domaćeg življa. Vehid Gunić je nepokolebljivi baštinik tog amalgama koji sadrži u sebi svu izražajnu snagu orijentalne duhovnosti, ono intenzivno doživljavanje svijeta koje se, u nedostatku sretnijeg termina, zove senzualizam, mada su ta osjećanja i emotivno i misaono produbljenija od same senzualne ustreptalosti.

Najzad, Gunićev rad na sakupljanju sev-

dalinki i način na koji je komponirao svoje zbirke, njihova motivska usredsređenost na gradove, što se očituje i u naslovima njegovih zbirki „Sevdalinke o gradovima“ i „Sarajevo divno mjesto“, pokazali su da se mogu otkriti i neki pokrajnji značenjski slojevi koji su ostali nezamijećeni u dosadašnjem izučavanju sevdalinke ili, pak, nisu u dovoljnoj mjeri apostrofirani. To smo, koliko su nam naše znanstvene i analitičke mogućnosti dozvoljavale, pokušali prezentirati u ovim našim opservacijama. No, bez obzira koliko smo u tome uspjeli, ostaje činjenica da je Vehid Gunić učinio jedan izuzetan podvig za dužujući nas da mu posvetimo veću pažnju od novinskih zabilješki i ustaljenih promocija koje pridonose popularizaciji, ali ne i sagledavanju stvarnih unutarnjih vrijednosti... (iz recenzije)

VOJISLAV VUJANOVIĆ

Sadik Šehić, Familija Novalići, Eko print Gradačac, 2007.

Šira porodica Novalići, jedna je od mnogih porodica s tegobnim životnim iskustvom stečenim na vjetrometinama ratnih sukoba, dodira i prožimanja civilizacija i kultura. Riječ je, prije svega, o gusto isprepletenim mrežama političkih, vojnih, ekonomskih, etničkih, vjerskih, jezičnih, cjelovitih kulturalnih sukoba, utjecaja i migracija. Usto, prostore na kojima živimo nisu mimoišli ni pomori različitih bolesti, glad, siromaštvo i bijeda.

Novalići u Bosni i Hercegovini najviše žive na području općine Gradačac. U manjem broju žive i u zemljama koje graniče s Bosnom i Hercegovinom, te u drugim zemljama. Članovi šire porodice Novalića svoje su profesionalne uloge u užoj porodici i društvu ostvarivali ili ostvaruju kao poljoprivrednici, domaćice, radnici, obrtnici, službenici, prosvjetni djelatnici, inženjeri, pravnici, ekonomisti, liječnici, menadžeri, profesionalni vojnici, novinari, ...

Poznato je da «*proizvodnja ljudi*» nije samo prirodni, nego i društveni odnos – društveno ustanovljeni i sankcionirani odnos muža i žene, roditelja i djece. U tom smislu poro-

dica je i posrednik između društvenog sistema i ličnosti. Reprodukcijska ljudi nije samo rađanje novih bioloških jedinki, nego i njihovo razvijanje prenošenjem određenog socio-kulturnog nasljeđa tijekom povijesti. U svom rastu i razvoju porodica Novalići postigla je ono što je postigla, a mogla je biti još produktivnija i kreativnija. Nesumnjivo, osim ekonomskih nemogućnosti, osnovne prepreke boljem uspjehu bile su i nizak stupanj obrazovanja, te nepismenost, osobito u seoskim obiteljima starijih generacija. Riječ je o navikama utemeljenim na predrasudama da ženska djeca ne trebaju pohađati građanske škole, a prema redovitom građanskom obrazovanju muške djece često se odnosilo indiferentno. Muslimanska djeca su, pretežito, pohađala vjerske škole – mektebe i reformirane mektebe. Jedan dio muške djece sa sela imao je sreću, ako je završio osmogodišnju ili barem četvorogodišnju osnovnu školu. A odavno je poznato da se znanje, moć, rad, proizvodnja i djelovanje, međusobno isprepliću, pretpostavljaju i nadopunjuju.

Osim toga, kao i sve žene u suvremenim društvima, prije svega u tzv. zemljama u razvoju, i žene u široj porodici Novalići su diskriminirane – postale su «nevidljiva bića». U odnosu na muškarce, one su marginalizirana većina i politička manjina. Temeljem stereotipa o prirodnoj podjeli rada, u svemu su potčinjene muškarcima. To je uvjetovalo isključenost muškaraca u javno područje djelovanja, a žene je usmjeravalo na privatno/obiteljsko područje djelovanja. Prema tom stereotipu očinstvo i muškarac poistovjećuju se s višim i vrednijim svijetom kulture, a materinstvo i žena s nižim i manje vrijednim svijetom prirode. Predrasude o muškarcu kao domaćinu i gospodar, a ženi kao domaćici, rađalici i dojilji, još uvijek su zastupljene i u stanovitom broju uzih porodica Novalića. Sve to imalo je i ima za posljedicu manji doprinos žena u razvoju obitelji i društva.

Usprkos svemu, žene su i u široj porodici Novalići, govoreći u cjelini, zahvaljujući svojoj marljivosti i kreativnosti radile kako su znale i umjele. Ovisno o vremenu u kojem su živjele, bile su uspješne supruge, majke, do-

mačice, djelatnice različitih zanimanja.

U suvremenom svijetu sve je oštrij sukob između individue i društva. Govoreći slikovito, sve uže porodice kao društvene grupe, mala su gnijezda u prašumi koja se naziva društvo. U ratom destruiranoj i dezintegriranoj Bosni i Hercegovini, podijeljenoj na karikaturne i sramne entitete, sukob između usamljene individue i neučinkovitog društva najsnažnije se iskazuje u ponižavajućem društvenom položaju čovjeka – ponižavajućem dostojanstvu i muškaraca i žena. Stoga je razumljivo očekivanje da će oni, naglašenije, potražiti svoje utočište i u zasnivanju i obnavljanju obitelji – izvorne i primarne zajednice društva kao pouzdanog okrilja u uskovitlanom moru nepoznatih društvenih tokova i nekontroliranih mreža moći. To ne znači da se problemi suvremenog čovjeka uopće, pa i u široj porodici Novalići, mogu riješiti samo u obitelji. Međutim, samo zdrava i uspješna obitelj i društvo, mogu stvarati pouzdane pretpostavke ostvarivanja optimalnih mogućnosti individua.

Svaka je porodica dio velike porodice Čovječanstva – s više od šest milijardi ljudi. Materijalni i duhovni svijet prethodnih generacija dio je našeg današnjeg kolektivnog iskustva – dio kolektivne povijesti i šireg kolektivnog identiteta. Stoga svaka porodica, pa i porodica Novalići, treba biti još više otvorena za univerzalne materijalne i kulturno-duhovne vrijednosti čovječanstva. Pritom, treba čuvati i razvijati obilježja svoga uljudenog porodičnog identiteta koji je nespojiv sa izopačenim vrijednostima globalizacije ili bilo kojim nacionalnim, vjerskim, rasnim i ostalim oblicima isključivosti i mržnje. Konstrukcije zbilje pojedinih kvazi-znanstvenika i njihovih istomišljenika o «genetskoj čistoći i superiornosti» jedne porodice ili naroda nad drugom porodicom i narodom – bolesne su opsesije kojima se želi posijati sjeme rasizma, isključivosti i mržnje.

Autor Sadik Šehić prihvatio se odgovornog i zahvalnog posla – traganja za korijenima, identitetom i djelom porodice Novalići. U istraživanju je koristio raspoložive primarne i sekundarne izvore, te primjerene metode

spoznaje. Ono što je pritom spoznato, respektabilno je i zaslužuje visoku ocjenu. Rezultati spoznaje u ovoj monografiji, bez sumnje, mogu poslužiti za šire i dublje istraživanje porodice Novalići, i njemu sličnih istraživanja na ovim prostorima.

FAHRUDIN NOVALIĆ

Nihad Halilbegović: Ferhadija džamija u Sarajevu. Sarajevo: Vijeće kongresa bošnjačkih intelektualaca, 2007.

Istaknuti publicist i društveni djelatnik iz Sarajeva, rođeni Gračanlija Nihad Halilbegović, autor nekoliko povijesno i političko-publicističkih djela (uključujući i pionirsko djelo o stradanju Bošnjaka u Jasenovcu), nedavno je objavio još jednu zanimljivu knjigu: monografiju o Ferhadiji džamiji u Sarajevu. Radi se zaista o jednoj lijepoj ideji i još ljepšoj realizaciji. Autor je na nešto više od stotinu stranica sabrao skoro sve što se zna o džamiji Ferhadiji u Sarajevu, jednoj od najstarijih i najljepših islamskih bogomolja u Sarajevu, koja je teško oštećena tokom minularata i agresije, a danas je izložena propadanju uslijed slabe zaštite države, iako se nalazi na listi nacionalnih spomenika Bosne i Hercegovine. Knjiga je zamišljena, koncipirana i realizirana u publicističkom maniru, u najširem smislu te riječi. Osim tekstova koje

potpisuje sam gospodin Halilbegović, među koricama ove knjige fototipski su preneseni i neki raniji radovi o ovoj džamiji, objavljeni desetljećima ranije u stručnoj literaturi i teško dostupni širem krugu čitatelja. (poput priloga M. Mujezinovića i S. Tihića iz časopisa "Naše starine" iz 1967. ili odlomka studije šejha Sejfudina Kemure o sarajevskim džamijama iz 1910. godine). Također, knjiga obiluje velikim brojem faksimila, crteža, skica i druge dokumentacije, kao i sa dosta vrlo kvalitetnih fotografija u boji. Ono što na prvi pogled privlači pažnju, jeste izvanredna opremljenost ove knjige – od tvrdih i vrlo lijepo dizajniranih korica, do tehničkog uređenja i kvaliteta štampe u cjelini. Lista-jući ovu knjigu, jasno se uočava da namjera njezinog autora, pisca i priređivača, nije bila da sastavlja neku novu, originalnu studiju niti da prezentira nove interpretacije koje bi pobudile pažnju historiografskih krugova, nego da ovom knjigom načini jedno reprezentativno djelo o sarajevskoj Ferhadiji, namijenjeno najširem krugu čitalačke publike i svakome ko bi se za tu džamiju više zainteresirao, od njezinih džematlija do turista sa strane i bilo kog drugog znatiželjnika. Ovakve monografije su zaista dobro došle i voljeli bismo, svakako, da jednoga dana svjetlo dana ugleda i slična monografija o gračaničkoj Bijeloj džamiji.

EDIN ŠAKOVIĆ